

NARRATOLÓGIÁK–NARRATOLOGIES

Az Irodalomelméleti Osztály 2. Narratológiai Konferenciája
MTA BTK Irodalomtudományi Intézet, Budapest, Ménesi út 11–13.

Absztraktok/Abstracts

2017. január 24. (kedd)

Narratológiák

Elnök: Benyovszky Krisztián

Török Ervin (SZTE, BTK, Szeged)

„Erős történetek”, narratológiák. A klasszikus/ posztklasszikus narratológiák megkülönböztetése nem analóg a strukturalista/ posztstrukturalista narratológiák közötti különbségtétellel

Egyrészt, mert szoros értelemben véve posztstrukturalista narratológiák nem léteznek (nincsenek olyan kidolgozott módszertani és vizsgálati alapvetések, nomenklatúrájuk stb., mint az előbbieknél). Ez abból is következik, hogy a dekonstrukció végül is a narratológia alapvető megkülönböztetéseit (elbeszélés-történet, szerző-beleértett szerző-narrátor, stb.) egy általánosabbnak tekintett retorikai problémafelvetés és egy immateriális textualitás-fogalom felől vonja kétségbe, és vitatja el a strukturalista narratológia vizsgálati területének önállóságát. Másrészt az ún. posztklasszikus narratológiák (melybe be szokták sorolni a kognitív, a feminista, a kontextuális stb. narratológiai kutatásokat) hol a formalista, strukturalista narratológiák vizsgálati módozatait finomítják, hol kontextualizálják, hol egyenesen radikalizálják (kiterjesztik), de legtöbb esetben nem megalapozó fogalmainak szisztematikus kritikájából indulnak ki.

Az előadásban a narratológiai kérdésfelvetések elmélettörténeti vizsgálata mellett arra is szeretnék rákérdezni, hogy ezt az elméleti diszkurzív teret (a narratológiát mint akadémiai kutatási területet) hogyan „kontextualizálja” egy nagyobb diszkurzív tér, amelynek ugyancsak a „történetmondás” áll a középpontjában, és e két tér közötti viszony hogyan hathat ki az akadémiai vitákra.

Z. Varga Zoltán (MTA BTK ITI, Budapest)

Munkában a fokalizáció elméletei: Genette, Bal, Uspenszkij, Herman

Előadásomban három narratológiai alpművet, Gérard Genette *Discours du récit*, Borisz Uspenszkij *A kompozíció poétikája* és Mieke Bal *Narratology – Introduction to the Theory of Narrative* című munkáit vetem össze. A klasszikus narratológiai munkákban a Genette által „fokalizációnak” nevezett jelenség eltérő konceptualizálásának előnyeit (és hátrányait) vizsgálom. A három klasszikus narratológiához sorolt szerző mellett a posztklasszikus narratológia egyik legfontosabb szerzőjének, David Herman-nak a fokalizáció újragondolására tett javaslatait is bevonom az összehasonlításba.

Szolláth Dávid (MTA BTK ITI, Budapest)

Megjegyzések a közép-európai mágikus realizmus fogalmához

Az előadás a 2016 januári narratológiai konferencián felvetett kérdések (A mágikus realizmus mint magyar művek interpretánsa) továbbgondolása. Akkor a magyar García Márquez-recepció kérdései után a García Márquez és Mészöly művek narratológiai és komparatív elemzésével vizsgáltam a közép-európai mágikus realizmus fogalmának értelmezhetőségét. Most azt fogom körüljárni, hogy a mágikus realizmus posztkoloniális narratológiai megközelítése hogyan értelmezhető közép-európai vonatkozásban.

Worlds and minds

Chair: Péter Hajdu

György C. Kálmán (MTA BTK ITI, Budapest)

Introduction to Tellability

Tellability is an important category in narratology, even though – interestingly enough – it hardly appears in the texts of “Classical” Structuralist authors – it more frequent in schools of social (or psychological, ethnographical or sociolinguistic etc.) orientations. It is not by mere chance: tellability is not some structural peculiarity of the text but it is rather a relation of the narrator and the audience, a specificity of the context in which and when a text (or part of the text) gains importance, significance – when (by what, how) it becomes worth telling. Wherever one starts reading a narrative text, it is supposed that the fact that the narrator shows (exhibits, reveals) whatever is shown has a reason (motivation, sense, objective) – sometimes it is evident what this tellability lies in, in other case it is the task of the reader to find (or construct) its conditions (and the reader may sometimes fail). My lecture, besides reflecting on this general problem, will try to show some means by which narrators may create, enforce (or question) the tellability of the narrative.

Marija Ribakova(San Diego University – CEU, Budapest)

Journey as Narrative: My Path to Márai Sandor

The presentation will explore the interlocking motifs of location, dislocation and language in Sándor Márai's and my own life and work. The presentation will be a meditation on four locations: San Diego, the chosen place of Márai's exile and suicide (and Rybakova's place of work); Kassa (modern Košice) of Márai's youth, and Moscow of the 1970s; the Budapest of the 1930s and then back to San Diego to trace the intricate word imagery that started appearing to Márai in the interior space of his house in the years before his death.

Bohumil Fořt (Masarykova Univerzita, Brno)

Between worlds, illusions, and minds

One of the distinctive markers of post-classical narratology is considered to be the substantial change of paradigms. Another marker is its critical and analytical focus on pre-narratological and local conceptions of a theoretical approach to narration. In my paper I focus on the comparison of theory of fictional worlds, aesthetic illusionism, and cognitive narratology against the background of the Czech structuralist approach to narratives and classical narratology, in order to show their similarities and dissimilarities and also the changes of paradigms.

2017. január 25. (szerda)

Narratív módra

Elnök: Kálmán C. György

Bezeczky Gábor (MTA BTK ITI, Budapest)

Már megint a metafora és a narráció

Néhány évtizeddel ezelőtt úgy látszott, hogy a strukturalizmus ugyanazokat a szempontokat és előfeltevéseket tudja érvényesíteni két meglehetősen különböző terület, a trópusok és a narráció vizsgálatában. Milyen megfontolásokon alapult ez az ígéretes kezdet, és hova vezetett? Mi a helyzet mostanában? Lehet-e egyidejűleg beszélni a trópusokról és a narrációról, vagy szükségképpen egymás után kell tárgyalni az egyiket és a másikat? Metaforikusan vagy narratív módon közelítünk hozzájuk?

Jeney Éva (MTA BTK ITI, Budapest)

Kognitív narratológia

A kognitív pszichológiai kutatások eredményei arra engednek következtetni, hogy az elbeszélés a megismerés alapvető eszköze. A narratológia elméleteinek gyakorlati alkalmazása mégis fogalmi és módszertani akadályokba ütközik, amikor a történetmondás hatásait próbálja leírni konkrét olvasókra vonatkoztatva. Az elméleti és empirikus vizsgálatok felhalmozódásával egyidejűleg nagy kérdés, hogy létre lehet-e hozni valamelyest egységes elméleti és módszertani keretet, amely az irodalmi mű jellegzetességeit, az eltérő befogadói sajátosságokat és a különböző vizsgálati eljárásokat hangolná össze.

Benyovszky Krisztián (Nyitrai Konstantin Egyetem, Nyitra)

A cseh narratológia útja(i)

Előadásomban a cseh narratológia mintegy fél évszázados történetének vázlatos – az irányadó hagyományok és kutatási irányok ismertetésére és áttekintésére vállalkozom, mégpedig a strukturalizmus és posztstrukturalizmus közti elméleti paradigmaváltás hátterében. E tanulságos elméletitörténeti esettanulmány egyfelől rávilágít a hazai hagyományok (strukturalista poétika és esztétika), s az azokat közvetlenül formáló rokon irányzatok (formalista prózaelmélet) közötti kapcsolatokra, gondolati és módszertani kölcsönhatásokra, másfelől a későbbi nyugati elbeszéléseleméletek eredményeinek integrálási folyamatára is (fordítás, adaptáció, kommentár, kritika). Végezetül jellemzem a cseh narratológiai kutatások jelenkori tendenciáit, tematikus és műfaji preferenciáit. Annyi már most előre bocsájtható, hogy az általam adott összefoglalásban kiemelt szerephez jut majd Jan Mukařovský, Felix Vodička és Lubomír Doležel munkássága, és annak máig húzódo hatástörténete. Így, egy „nemzeti narratológia” fejlődési szakaszainak jellemzésén keresztül válik majd megragadhatóvá és értelmezhetővé a „preklasszikus”, „klasszikus” és a „posztklasszikus” narratológia fogalma.

Elbeszélő és elbeszélő formák

Elnök: Török Ervin

Tóth Csilla (Deutsche Schule Budapest–Thomas Mann Gymnasium, Budapest)

A narrátor, az odaértett szerző és a megbízhatatlan elbeszélő fogalmai a nem természetes narratológia tükrében

A narratológia a tudományterület jövőbeli fejlődése szempontjából egyik legígéretesebb ága a nem természetes narratológia. Az irányzat megkérdőjelezi a narratológia kommunikációs modelljének kizárólagos elvvé emelését. Az elméletet az irodalmi művek állították új kihívások elé: a posztmodern, antimimetikus narratívák értelmezhetetlenek a hagyományos, a narrációt a mimetikus és kommunikációs elvre alapozó standard modell alapján. Az elbeszéléselemélet eszköztára, fogalmi készlete kiterjesztésére és átértelmezésére kényszerül (Alber, Iversen, Nielsen, Richardson, 2013). Az odaértett szerző és a megbízhatatlan elbeszélő már régóta a klasszikus és a posztklasszikus narratológia metszéspontjában, az érdeklődés középpontjában álló fogalmak. Míg a kulturális-kontextuális narratológia ezeket a fogalmakat az értelemképzés meghatározó elemének tekintett kontextus tükrében vizsgálta, addig a nem természetes narratológia a szöveghez visszatérve új megvilágításba helyezi a narrátor szerepével szorosan összefüggő fogalmakat. A narrátor elveszíti a narrációt megalapozó, ontológiai szerepét és a jelentésteremtés egyik választható eszközévé válik. A narráció a beszédől elszakadva, írásmódként, írásként jelenik meg. (Patron, 2011) Az odaértett szerző eredeti, Booth (1961) által használt értelmében a mű egészéért felelős aktor, egy bizonyos módon író személy, a szöveg egyedüli kódolója (Shen, 2011). A tényszerűség szempontjából megbízhatatlan elbeszélő fogalma kiterjeszthető a heterodiegetikus narrációra is. A narratív reprezentáció új módjaként megjelenő „kétértelmű beszéd” (Behrendt, Hansen, 2011) meggyőző példája a narratológia integráción alapuló fejlődési lehetőségeinek. A nem természetes narratológia új szempontot kínál a klasszikus/posztklasszikus viszonyának értelmezéséhez.

Hajdu Péter (MTA BTK ITI, Budapest)

A sorozat mint narratív forma

A sorozatot közlési és befogadási módként lehet és szokás elsősorban leírni. Vagy még a cselekményelméletek felől. Valószínűleg attól lesz posztklasszikus narratológiai probléma, hogy különösen a jelen mediális kontextusban a sorozatok lezáratlansága egészen végletes nyitottságot teremt. Ha bármi bármikor folytatható, illetve ha bárminek a jelentése átalakítható új előzmények létrehozásával, akkor semmilyen narratív struktúra leírására nem tekinthetünk készként.

Füzi Izabella (SZTE BTK, Szeged)

A kamera mint elbeszélő? A medialitás mint a klasszikus narratológiák provokációja

A legtöbb narratív elmélet a strukturalista narratológia bináris oppozícióján belül marad, amikor rendre vagy a történetet, vagy az elbeszélést teszi meg elmélete kiindulópontjának, a másik terminust pedig származtatottként vagy transzparensként kezeli. Történetközpontúnak tekintem például Propp formalista felvetését (a szüzsé a fabula variációja) vagy a történeteket mitikus struktúrákra visszavezető (a mítoszok és a tömegkultúra elemzéseire vonatkozó) elméleteket (Joseph Campbell), elbeszélésközpontúnak tekintem azon elméleteket, melyek a történetalkotás

formai meghatározottságát tekintik elsődlegesnek (Genette, bizonyos értelemben a kognitív narratológia is, amennyiben a befogadói műveletekre összpontosít). Az elméletek e polarizációján túl e kétszatuság a narratív befogadás oldalán is megjeleníthető, amennyiben a befogadói hatást a történet megalkotására, tanúsítására, ellenjegyzésére vagy éppen a történet megalkotottságának, a narrációs eszközöknek formai élvezetére vezetjük vissza. (A két attitűd nem feltétlenül zárja ki egymást.)

A filmi történetmondásba mediálisan is beíródik e kettősség, amit alátámaszt az is, hogy a diegetikus és a nondiegetikus elemek megkülönböztetése egyedül a filmnarratológiának vált központi elemévé. A tér (vászon tere/történet tere), az idő (vászon ideje/történet ideje), a mozgás (kameramozgás/történeten belüli mozgás) és a hang (zaj, dialógus/hangkommentár, aláfestő zene, hangalámondás) diegetikus és nondiegetikus kettőssége a filmnarráció sajátosságának tekinthető. Előadásomban ennek a heterogenitásnak egyetlen szereplőjét, a kamerát vizsgálom. A kamera egyszerre teremt tér-időbeli folytonosságot a látott és a látó „szem” között, és ír be kettőjük közé egy ontológiai és episztemológiai szakadékot. (Ez utóbbi vonását abszolutizálja a pszichoanalitikus elmélet a tekintet, a Másik tekintete nem feltétlenül vizuális modelljében.) Tekinhető-e narratív ágenciának a kamera és narrációnak a mutató (monstráció) aktusa, figyelembe véve a mutató és mutatott közti fenomenológiai kontinuitást? Hogyan viszonyul a kamera mint ágencia jelenléthatása a megmutatottak (a kamera előtt kibontakozó történések) jelenléthatásához a különböző mozgóképi műfajokban (dokumentumfilm, fikciós film, videojáték)? Mennyiben tekinthető a mediálisan előállított jelenléthatás a narráció keretfeltételének? Milyen viszonyban áll a kamera által kifejtett narratív tevékenység a narratív filmben alkalmazott vagy megjelenített hang, írásos vagy a vágás által létrehozott narrációval? E kérdések és problémák exponálásával azokat a pontokat szeretném megvilágítani, ahol a filmi narráció (és általában a mediális szempont) kihívás elé állítja a klasszikus narratológiát.